

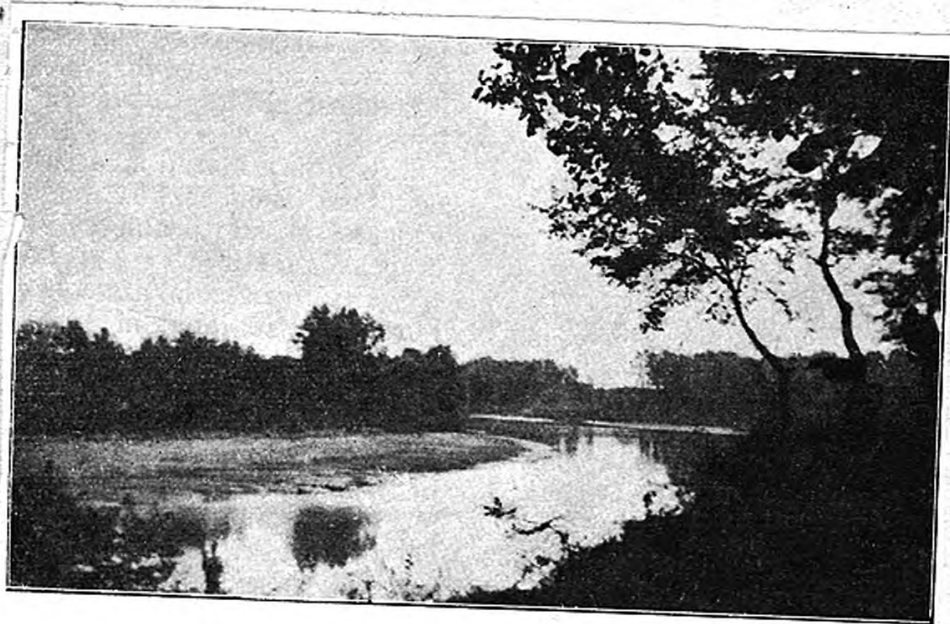
SÖREGI JÁNOS

APRÓ TANULMÁNYOK

EGY TERVBEVETT KÖNYV

1944-IG ELKÉSZÜLT IVEI, 76 OLDALON.

XI TÁBLA, 1 TÉRKÉP ÉS 21 ÁBRA

4. kép.

A tiszaparti esőzök világa. Itt a Felső-tisza mentén vannak a magyar Alföld legköltőibb tájai.

DEBRECEN, VÁROSI NYOMDA

1943.

Adatok a daruvadászathoz és a darutoll viseletéhez.

Ezelőtt úgy 30—35 esztendővel bodrogi közeli szülőfalum, a tiszaparti Cigánd kálvinista templomába minden vasárnapi istentiszteletre ellátogattam. Mint iskolásfiú kántor-tanító jó atyám mellett, a legények karzatán ültem én is. Ma is gyönyörűséggel emlékezem vissza arra a 40—50 darutollas pörge kalapra, melyeket érkezéskor a derék legények nagy óvatossággal a karzat könyöklőjének széles deszkájára raktak, egymás mellé vagy kettőre egyet úgy, hogy a becses tollaknak semmi bajuk ne történhessen. Szinte most is látom, hogy a gyülekezeti ének nagy buzgósággal feltörő zengésében a kékes-szürke darutollak gyengén remegnek... Száz esztendővel ezelőtt, mikor a falusi ember a kalapot még nem ismerte, azok helyén az ősi magyar darutollas süvegek sorakoztak. Még a szabadságharci toborzó dal is így mondta:

*„Süvegemen darutalu, rózsá,
Ajakamon édes babám csókja...
Ne félj rózsám nem megyek hiába,
Nemzetemnek leszek katonája!”*

Ma a templomba járó legény laposszélű, hitvány gyári kalapot tart a kezében és az egész faluban nem daru-, de egy árva gémtollat sem lehet találni.

A Tisza túlsó partján, a nevezetes dombrádi vásárokon, a nagy csődületben hányszor megálltam a darutalu-árus előtt (azon a vidéken talu = toll), aki egy kerek deszkába tűzdelve kínálta kecses portékáját és ha valamelyik vevő kételkedett a toll „igazi” voltában, a deszkát tartó balkeze mutatóujját — néhány méltatlankodó szó kíséretében — kinyújtotta és jobbkezevel a kérdéses toll derekát, hegyét hirtelen körülcavarta rajta. Akkor büszkén körülnézett, a tömeg figyelte. Az engedett toll, mint az acéldrót lekarikázott ujjáról és kirugta magát szépen ívelt rendes formájába.

„Ki mondja, hogy ez nem igazi?” hivalkodott fennen s körülmutogatta, mint egy virágszálat. Azóta a daruvadászatról, a darutollról, melynek valóságos művelődéstörténeti szerepe volt, sokat olvastam és bármerre megfordultam, gyermekkori emlékeim biztatására a felmerült adatokról jegyzeteket készítettem.

Sok szakíró, de nem vadászember, a daruvadászat lényegét nem ismerte. Ez ugyanis abban áll, hogy a daru nem ott tölti az éjszakát, ahol nappal legelt, bogarászott. Éjjeli szállá-

sára, hol vizet is talált, csak este vonult. Ezt a helyet kellett kilesni a daruvadásznak kellő utánajárással. Ha pedig erről meggyőződtek, akkor következett a vadászat második, nehezebb része: az éjszaka leple alatt, pirkadás előtt, lopva megközelíteni a nemes madarakat.

A vadászok éjjel indultak. Gazban, sárban, vízben haladtak a cél felé. A darutanya közelében eleinte lehajolva, majd

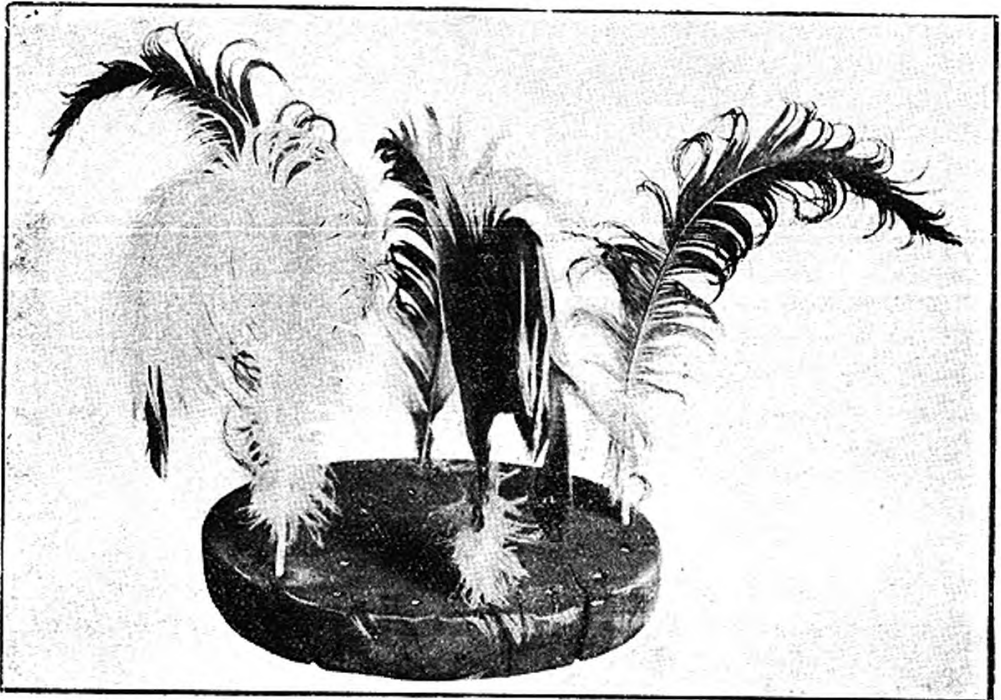

Fig. 1. kép.

A darutoll-árus vásári kerek fája. Balra egy valódi fehér darutoll jobbra olcsóbb minőségű a daru farkából.

Rundes Verkaufsbrett mit Kranichfedern.

félkönyökön és térden, ha szükséges volt, hason is csúszva haladtak előre. Balkézze a kakasnál fogták a fegyvert, hogy el ne süljön. Szélcsendben lassabban és óvatosabban, szélben bátrabban mozogtak. Kellő távolságra érve célbavették a szerencsétlen madarakat és halk vezényszóra rendszerint egyszerre tüzeltek. Akkor hirtelen felugrálva, a véres színtérré szaladtak, hogy az esetleges sebzett példányokat is kézrekeríthessék. Földesen lesgödörből is lőttek darut, mikor az éjjeli szállásáról hajnal tájon a legelőre húzott. Szováton egy ember a tolláért öt darabot firtott. A szárnyakat csonkára vágta, hogy el ne repüljenek.

Füredi Imre konyári daruvadász egy ottani ásatásom

idején elmondott ama becses megfigyelését és tapasztalatát, mely szerint az őrdaru kb. 200 lépésre lát a legélesebben, azon belül ébersége nem olyan veszedelmes, mert „a daru magas állat és a közeli tárgyakon túllát“ Ecsedi Istvánnak adtam át, aki azt „Népies vadfogás“ etc. c. dolgozatában fel is használta. Balmazújvároson ma is emlegetnek egy daruvadászt, aki ezelőtt negyven esztendővel a bősörményi rétek vizében több mint egy kilométert hasoncsúszott két daru felé, csak a puskáját és a fejét tartotta ki a vízből. Ugyanő a daru húsát megette, míg a gólyáét kesernyésnek, rossznak tartotta. Híres daruvadász volt egykoron Zagyva János Kabán, aki olyan szenvedéllyel űzte ezt a terhes szórakozást, hogy daruköltözéskor elhagyta faluját és valamerre dél felé vándorolt, hol a darvak nagyobb tömegben voltak találhatóak.

A magyareMBER azt tartja, hogy a daru legszebb tollai szárnya alól vannak kinőve. A valóság az, hogy a daru mindkét szárnyán a hátsó evezők ívesen vannak meggömbülve. Öreg példányoknál, különösen a kandarunál ezek a hátsó evezők foszlottasan fodrosak. Ezek az igazi, a legbecsesebb „*daru toll*“-ak. Aszerint, hogy melyik szárnyáról valók a darunak, 2—3 jobbos és 2—3 balos tolla van minden öreg példánynak. Ezek szépen karikára vannak gömbülve. Néha a hegye a tövéhez hajlik. Csak ezeket az igazi dísztollakat meri a darutoll-árus ujjára csavarni. Egy ilyen toll ára 6—10, némelyek szerint 15 forint is volt. Jobbmódú legény két tollat is tűzött a kalapjához, és pedig egy balost és egy jobbot egymáshoz fordítva. A valódi szép darutoll a kalap mindkét oldalán megállta a helyét. Tövéhez kis selyemrózsát tűztek.

Itt említjük meg, hogy a toll alsó egyenes nyelét belső és külső tollzászlójával együtt a hajlásig a toll *tablájá*-nak vagy *tányérjá*-nak nevezik. A gömbülő középső része a toll *dereka*, a lehajló rész a toll *hegye*.

Természetes, hogy a daruvadász nehéz és fáradságos munkája után csupán az igazi tollakkal nem elégedhetett meg. Hasznát akarta venni a farktollaknak is. A daru farktollai nem hajlanak karikába és színük is sötétebb. A daruvadász ezeken a bajokon úgy segített, hogy a farktollakat és általában az erősnyelű tollakat „*kiherélte*“. Ez abból állott, hogy a toll derekának a szárából a belső oldalon, éleskés hegyével egy keskeny csíkot hosszában kimetszett, miáltal a tollat könnyebben lehetett meghajlítani. Ha még mindig erős volt a toll, a hegyét cérnával a derekához kötötte s egy ideig így tartotta. A toll zászlóját a derekán és hegyén késsel göndörítették. Ha a toll nagyon kiszáradt, a nyele vagy kocsánya kiegyenesedett. Ilyenkor a fogásra vagy a komótbá helyezett kalapon a darutoll hegyére kenyérbélből gyúrt golyócskát ragasztottak, mely a tollat lehúzta, ívelt formában tartotta. Pálinkás vízben mosott

toll könnyebben hajlott, tisztította is a tollat és a moly ellen is védte. Hogy a farktoll is szürkés, fehér színt kapjon, behintették krétopporral, mely a toll pihéire tapadva nem könnyen hullott le. A krétoport a tollra két tenyérrel veregették rá. Nagy János öreg újvárosi daruvadász a darutollat kámforos vízben mosta, fehéřítette és egyúttal a moly ellen is ez a művelet szolgált. A kámforgolyót patikában vette. Az így preparált darutoll természetesen olcsóbb volt az igazi darutollnál. Fél forintért is lehetett kapni.

A darutoll-árus vásárokon a legszebb példányt süvegéhez vagy kalapjához tűzte „címernek“. Ennél nem ismert alkut. Tíz, tizenöt forintból nem igen engedett. Felszereléséhez tartozott a már említett kerek vagy négyszögletes deszkán felül egy bőrtarisznya, melyben egy lapos kerek pléhdoboz volt. Ebben tartotta a ki nem rakott s rendszerint az olcsóbb, krétoporos tartalék tollakat. Ha jó vásár volt, ezekre is sor került. Ha pedig a vevő már előbb is kívánta, kinyitotta és abból is válogathatott.

A vevő, a parasztlegény a tollat a kezébe véve, maga elé tartotta. Forgatta, megrázta, ráfűjt, majd kalapjához tűzte és ott főképpen a toll állását tekintette. Cimboráját és a körülállók bírálatát is hallani akarván, feltette kalapját, mire az eladó kis zsebtükröt adott neki vagy ha a közelben éppen tükrös sátor volt, pl. kalapos, odavonult. A darutoll-árus természetesen utána ment, mert vásáron csak nem ismerik egymást az emberek.

A daruvadász gémtollat is árult. Hajdú megyében a gémtollat állítólag 30 év körüli házasemberek viselték, darutollat pedig csak a legények. Túzoktoll a pásztorember ékessége, aki azt maga szerzi a pusztán.